

Viro -sanan varhaisin maininta kirjallisuudessa

Maamme lehdistössä kiisteltiin 1920-luvun lopulla osittain kiivaassakin sävyssä siitä, olisiko suomessa käytettävä Estland-sanan vastineena *Viro* vai *Eesti* -sanaa, mm. tämän aikakauslehden vuosikerrassa 1929 sivuilla 102—125 (E. A. Tunkelo), 274—279 (Lauri Kettunen) ja 279—295 (E. A. Tunkelo). Varsinkin Tunkelo on kirjoituksissaan seikkaperäisesti selvittänyt *Viro*-nimen esiintymistä eriaikaisissa lähteissä.

Luullakseni meikäläisiltä tutkijoilta on jäänyt huomaamatta, että *Viro* esiintyy jo vanhoissa arabialaisissa lähteissä, joten tahotoisin sen esittää asianharrastajille. Sain äsken sattumoisin käsiini v. 1950 ilmestyneen kirjan B. D. Grekov—A. J. Jakubovski, *Zolotaja Orda* (Moskova—Leningrad), jonka sivulla 22 kerrotaan Volgan bolgaarien olleen turkiskaupoissa »pimeyden maan» kanssa, jossa asuivat heimot *Visu*, *Viru* ja *Jura*. *Visu* l. *Vis* (ven. *Vesj*) tunnetaan jo muista lähteistä (nähtävästi = *Vepsä*), *Jura* = *Jugra* l. Obin-ugrilaisten maa, mutta *Viro* esiintyy tietääkseni ensi kertaa. Viron mainitseminen ei ole oudokuttavaa, koska tiedämme varjagien idäntien bolgaarien maalle kulkeneen Tallinnan tienoilta itään Viron pohjoisrannikkoa pitkin, jossa myös Virumaa sijaitsee.

Lähteeksi tekijät mainitsevat Al-Andalusin al-Garnatin kertomuksen, jonka Ferrand on julkaissut Pariisissa 1925 (s. 118). Mainittua teosta en vielä ole saanut käyt-

tööni (se puuttuu tšekäläisistä kirjastoista), mutta al-Garnatista olen poiminut seuraavat tiedot mainitusta Grekov-Jakubovskin kirjasta ja kuuluisan turkkilaisten kansojen historioitsijan W. Bartholdin teoksesta Turkestan v. epohu mongol'skogo našestvija (s. 34): al-Andalusin al-Garnati (Bartholdilla Šihab-ad-Din Abu-Abdallah Ahmed al-Garnati), espanjalainen mauri, matkusti 12. vuosisadan alussa itään, mm. Volgan suulta jokea pitkin Bolgariaan. Volgalla hän viipyi useita vuosia, joten hänen tietonsa ovat yleensä luotettavia.

Olen ylläolevassa asiassa kääntynyt Itämerenmaiden historian tunnetun asian tuntijan, hampurilaisen prof. Paul Johansenin puoleen, joka on minulle antanut seuraavia arvokkaita tietoja *Viro*-sanin varhaisimmista esiintymisistä:

Hän ei myöskään ollut saanut käsiinsä mainittua al-Andalusin al-Garnatin matkakuvausta. Hän arvelee puolestaan, että arabialaisen lähteen *Viru* olisi turmeltunut *merja*-kansan nimityksestä, joka Adam Bremeniläisellä esiintyy muodossa *mirri* ja Jordaneksella *Merens*. *Viro* esiintyy ruotsalaisissa riimukirjoituksissa 11. vuosisadalla asussa *a virranti*, ehkä myös venäläisissä lähteissä 1113 turmeltuneena muotoon *na boru*. Venäläisissä bylinoissa on Suomenlahden nimenä *more Virjanskoje*.

MARTTI RÄSÄNEN